

Het kleine bolletje in het centrum van de zonnewijzer stelt de aarde voor. Het zit vast aan de aardas, de staaf die naar de poolster wijst. Daarom heen de hemelbol met daarop een brede band, de hemel-equator. De schaduw van de aardas, de schaduwgever, op de tijdschaal in Romeinse cijfers aan de binnenzijde van die hemelequator geeft de tijd aan. Bij het begin van de lente op 20 maart en bij het begin van de herfst op 23 september beweegt de zon om de aarde in het vlak van de hemelequator. De zon komt dan 's ochtends precies in het oosten op en gaat twaalf uur later precies in het westen weer onder. De schaduw van de aardbol is dan niet te zien omdat de brede band dat blokkeert. Evenwijdig aan de hemelequator bevinden zich de Noorder- ofwel Kreeftskeerkring en de Zuijder- ofwel Steenbokskeerkring.

De zon beweegt zich, vanaf de aarde gezien, langs die keerkringen op 21 juni respectievelijk op 22 december. Halverwege zonsopkomst en zonsondergang op het midden van de dag, 'middag' dus, staat de zon in het zuiden, precies in het vlak van die grote verticaal staande dikke hoepel, de meridiaan, die de constructie stevigheid geeft. Het is dan 12 uur **zonnetijd** in Gouda. U leest dat af op de hulpschalen aan de buitenkant van de hemelequator. Die zijn ook voorzien van schaduwgevers evenwijdig aan de aardas.

Uitleg door Fop Fockens

Tot 1909 had iedere stad in Nederland zijn eigen (zonne-)tijd. Zo geeft een zonnewijzer in Nieuwe-Schans aan de Duitse grens in het oosten van Groningen 15 minuten eerder 12 uur aan, dan een zonnewijzer in Sint-Anna ter Muidenten in het uiterste westen van Zeeuws-Vlaanderen. Nu was dat allemaal niet erg in de tijd toen men nog per postkoets of met de trekschuit reisde. Anders werd het toen er treinen gingen rijden. Toch heeft het nog tot 1 mei 1909 geduurd voordat er één tijd in Nederland werd ingevoerd. Dat werd de zogenaamde Amsterdamse tijd. Als de zonnewijzer aan de Westertoren in Amster-

dam 12 uur aan gaf moesten alle klokken in Nederland 12 uur aangeven. Dat sloot echter van geen kant aan bij de tijd in de landen om ons heen. Zo liep de tijd in Duitsland 40 minuten voor op onze tijd. Dat heeft zo geduurd tot 19 mei 1940 toen de Duitse bezetters hier hun tijd invoerden. De klokken bij ons moesten 40 minuten vooruit gezet worden. Dat is zo gebleven en sindsdien gebruiken wij de Midden Europese Tijd (MET). Omdat Hitler voor zijn oorlogvoering veel energie nodig had werd toen, om energie te besparen, ook meteen de zomertijd ingevoerd. De klok in de zomer nog een uur vooruit, de Midden Europese Zomertijd (MEZT), die wij de laatste jaren ook weer gebruiken. Het wijkteam Nieuwe Park heeft ervoor gekozen deze zomertijd aan te brengen aan de binnenzijde van de equatoriale band. Het maakt deze zonnewijzer tot een unicum binnen de soort van equatoriale zonnewijzers in Nederland. De schaduw van de aardas geeft nu de tijd in MEZT aan, dezelfde tijd die u op uw horloge afleest, althans tussen het laatste weekend in maart en het laatste weekend in oktober. Buiten die periode van de zomertijd wijkt de zonnewijzer een uur af van klokkentijd op uw horloge.

Het verschil tussen zonnetijd en klokkentijd kunt u heel mooi zien bij de (vlakke) zonnwijzer met daarnaast de klok aan het Goudse stadhuis. Die zitten daar vanaf 1552 toen de Sint-Jan afbrandde. De klok en de zonnwijzer aan de toren gingen toen verloren. Inmiddels zitten die er natuurlijk allang weer. Ze zijn goed te zien vanaf de Sint-Jansbrug en vanuit de tuin van het museum. Hier zien we mooi de functie die de zonnwijzer vroeger vervulde. Die zonnwijzer zat daar om elke dag de klok gelijk te kunnen zetten, en wel gelijk met de zon. Toentertijd liepen de mechanische klokken nog niet zo nauwkeurig, een miswijzing van een half uur was helemaal niet ongewoon. De koster van de Sint-Janskerk kon dan, op de omloop van de toren staande, de tijd op de zonnwijzer aflezen en de klok weer gelijk zetten met de zon. Aan

het uurwerk was toen ook een luidklok gekoppeld die elk uur sloeg. In heel Gouda, dat toen nog niet zo groot was, kon men zo horen hoe laat het was.

*In de Goudsche Courant van Woensdag 6 December 1961 staat te lezen:
'De genodigden hebben de zonnwijzer heel even in functie gezien, toen tijdens de speech van Burgemeester James een moment een vaal zonnetje scheen.'*

Dan hebben we het redelijk getroffen, een paar druppels regen maar ook een betere zon.